

Μυθολογίες της κρίσης

μέρος 1ο

Η αντιστροφή αιτίου - αποτελέσματος και
σχόλια για τη νέα μετάλλαξη

Ιανουάριος 2021

Η θυελλώδης ταχύτητα με την οποία κινείται η ιστορία τους τελευταίους μήνες είναι μια ιδανική συνθήκη για την πρόκληση ναυτίας. Οι αλλαγές είναι τόσο ραγδαίες, οι περιορισμοί διαρκώς αλλάζουν και αυξάνονται. Ακόμα και να θες να ακολουθήσεις πιστά τα μέτρα, δεν είσαι και πολύ σίγουρος τι απαγορεύεται σήμερα, τι άλλαξε σε σχέση με πριν μία εβδομάδα, κ.ο.κ. Ακόμη πιο δύσκολα είναι τα πράγματα όταν προσπαθείς να είσαι καχύποπτη, όταν προσπαθείς να διατηρήσεις μια δυσπιστία που υπήρχε από πάντα. Από την σκοπιά μας, εννοούμε την δυσπιστία στο κράτος, την μεγάλη αγκαλιά φροντίδας του που λέγεται κράτος πρόνοιας, και τις εξηγήσεις του για το τι μας συμβαίνει κάθε φορά, δηλαδή την κυρίαρχη ιδεολογία.

Το αντίδοτο σε αυτή την ναυτία δεν είναι η ογκώδης συλλογή γεγονότων και πληροφορίας· τουλάχιστον όχι από μόνη της. Αντίθετα, η μέθοδος που επιλέγουμε να χρησιμοποιήσουμε για να συνδέσουμε τα μεμονωμένα γεγονότα είναι αυτή που πρέπει να διεκδικήσει έναν τέτοιο ρόλο. Όσα κενά και να έχει, όση αφαιρετική σκέψη κι αν προϋποθέτει, χωρίς μια μέθοδο φτιαγμένη από εμάς για εμάς είμαστε καταδικασμένοι να βλέπουμε τον κόσμο μέσα από την μοναδική άλλη μέθοδο που κυκλοφορεί στην γύρα: την μέθοδο αντίληψης του κράτους, των ειδικών, των δημοσιογράφων και των αφεντικών.

Η μέθοδος να-μην-ξεχάσουμε-κι-αυτά-που-ξέραμε

Η μέθοδος κατανόησης του κόσμου, λοιπόν, που επιλέξαμε να χρησιμοποιήσουμε από την άνοιξη του 2020, έπρεπε να οδηγή σε συμπεράσματα που να είναι ωφέλιμα για ανθρώπους σαν κι εμάς: αντιφασίστες και αντιφασίστριες, φεμινίστριες και αλληλέγγυους, εργάτες και εργάτριες. Η αρχική έκφραση της δυσπιστίας μας προς τις αναλύσεις λοιμωξιολόγων και δημοσιογράφων μπορεί να συνοψιστεί στο εξής σχήμα:

α) Οι αιτίες που κινούν τον κόσμο είναι οι συγκρούσεις που προκύπτουν από ιστορικές και δομικές σχέσεις εκμετάλλευσης, δηλαδή τον καπιταλισμό, την πατριαρχία και το ρατσισμό. Όλες οι πτυχές της πραγματικότητας που ζούμε είναι κοινωνικά ορισμένες, και μάλιστα καθορίζονται από μια κοινωνία διαι-

ρεμένη και εμπόλεμη.

β) Ο φυσικός κόσμος, ότι κι αν σημαίνει αυτό, εν προκειμένω ο κόσμος των μικροβίων, εκεί που εδράζεται ο διεθνής τρομοκράτης covid-19, δεν μπορεί να παράξει τομές στην ανθρώπινη ιστορία. Τουλάχιστον όσο δεν πέφτει ένας κομμάτις που να μας εξαφανίσει πλήρως, τα μικρά και μεγάλα γεγονότα που πηγάζουν από την “φύση” δεν έχουν για εμάς ουσιαστική σημασία. Η διαχείριση των “φυσικών” φαινομένων από την ανθρώπινη κοινωνία (αυτή που είναι διαιρεμένη και εμπόλεμη!) τους αποδίδει την σημασία τους, και το μέγεθος αυτής της σημασίας.

Το σχήμα είναι απλό: αυτό που έχει σημασία είναι οι κοινωνικές σχέσεις εξουσίας και όχι τα μικρόβια. Το σχήμα αυτό κουμπώνει με χρήσιμο τρόπο πάνω σε μια αντίληψη για το τι συμβαίνει με την καπιταλιστική κρίση και το πως στέκεται το ελληνικό κράτος στους διακρατικούς ανταγωνισμούς. Πολύ συνοπτικά, βλέπουμε την καπιταλιστική κρίση να μαίνεται. Ο τρόπος αντιμετώπισης της από τα κράτη και τα αφεντικά είναι να την μετακυλούν στο μέλλον, και ο κύκλος επανεμφάνισης της μικραίνει επικίνδυνα από την δεκαετία του ‘90 και μετά. Καθόμαστε πάνω σε μια ωρολογιακή βόμβα. Σε αυτό το πλαίσιο κινείται και το ελληνικό κράτος, ο συλλογικός εκφραστής των αφεντικών, των ανδρών και των ελλήνων μπαλαμών χριστιανών. Η προνοιακή εκδοχή του, η εκπαίδευση, η δημόσια υγεία, η κοινωνική ασφάλιση κλπ., δεν είναι μια παραχώρηση που “κερδήθηκε με αγώνες”, αλλά μια διαδικασία που στοχεύει στον έλεγχο, την ενσωμάτωση και την αποτελεσματικότερη εκμετάλλευση των γυναικών, όσων δεν έχουν μπλε ταυτότητα και της εργατικής τάξης¹. Αυτά τα λίγα, ίσως ξύλινα, συμπυκνωμένα και χωρίς πολλή επεξήγηση.

Το γιατί αυτή η μέθοδος μας φαίνεται legit και αποτελεσματική θα το πούμε στην τελευταία ενότητα παρακάτω. Θα ήταν χρήσιμο να πούμε ότι δεν ήταν εύκολη υπόθεση η προσήλωση σε αυτή την μέθοδο όλους τους προηγούμενους μήνες. Με τόση εξωτερική πίεση, τηλεοράσεις, social media, με όλη την έκρηξη “κοινωνικής υπευθυνότητας και αλληλεγγύης” και την σταυροφορία ενάντια στην “συνωμοσιολογία”, πολλές φορές μπλοκάρουμε, κάναμε μπρος-πίσω. Και αυτός είναι ο λόγος της μέχρι τώρα περιορισμένης μας παρέμβασης σχετικά με τα μέτρα της υγιεινιστικής τρομοεκστρατείας.

Η άλλη (μοναδική) μέθοδος

Η άλλη οπτική που σπάει τα ταμεία τους τελευταίους μήνες είναι πως ο covid δημιουργεί μια σημαντική αλλαγή στην ανθρώπινη ιστορία. Φυσικά, όσοι διαδίδουν αυτή την άποψη δεν ξεχνούν να συμπληρώσουν ότι οι αλλαγές που φέρνει ο covid φιλτράρονται και από άλλα κοινωνικά δεδομένα. Παίρνουμε την

1. Σε αυτό το σημείο ξεπροβάλει η μέχρι πρότινος αδυναμία μας να συνδέσουμε τις φιγούρες των γυναικών, των μεταναστών κλπ. στο συλλογικό υποκείμενο που λέγεται εργατική τάξη. Η αμήχανη διατύπωση “εκμετάλλευση των γυναικών, όσων δεν έχουν μπλε ταυτότητα και της εργατικής τάξης” σχετίζεται με όσα περιγράφονται στο κείμενο “Η διαθεματικότητα και γιατί δεν μας κάνει!” της παρούσας έκδοσης. Αυτή η σημείωση είναι η μοναδική αυτού του κειμένου που γράφτηκε εκ των υστέρων, για την έκδοση.

τολημρή πρωτοβουλία να πούμε πως αυτή η ανάλυση καλύπτει όλο το φάσμα από την δεξιά μέχρι την αριστερά και τις ουρές τους. Μπορεί η φρασεολογία να αλλάζει, όμως κανείς (μα κανείς!) δεν θα έφτανε να πει ότι ο covid επιδρά μόνος του στην πραγματικότητα. Κάποιος (κεντροδεξιός) θα πει ότι η πανδημία πατά πάνω σε δυσλειτουργίες και κοινωνικές ανισότητες που ήταν ήδη παρούσες· κάποιος άλλος (αριστερός) θα πει ότι ο covid παράγει μια πραγματικότητα η οποία συνεπιδρά με τον καπιταλισμό και τον κοινωνικό ανταγωνισμό. Όπως και να το πουν, εννοούν ότι το μικρόβιο έχει γιγαντιαία επίδραση στην ιστορία, αν και εν πάσει περιπτώσει συνεπιδρά με άλλες αιτίες.

Αυτές οι αναλύσεις, οι παραλλαγές της κρατικής αφήγησης δηλαδή, αντιστρέφουν το αίτιο και το αποτέλεσμα. Εμείς λέμε ότι η κομβική αιτία για τις περισσότερες εξελίξεις γύρω μας είναι η οικονομική κρίση, και το μικρόβιο είναι ένα πέπλο συγκάλυψης της. Αντιλαμβανόμαστε το λοκντάουν σαν μια απάντηση στην κρίση, ένα μέτρο που προσπαθεί να δώσει απάντηση στα προβλήματα περιορισμού του κέρδους. Ένα μέτρο που προσπαθεί να δώσει λύση στο μεμονωμένο έθνος-κράτος και να βυθίσει το διπλανό πιο βαθιά στην κρίση, ένα μέτρο εμπορικού πολέμου και υποτίμησης των μισθών. Παράλληλα, κάθε κράτος έχει και τα ιδιαίτερα προβλήματα του, στα οποία η “πανδημία” του παρέχει μοναδικές ευκαιρίες να τα αντιμετωπίσει (π.χ. η ευκαιρία για το ελληνικό κράτος να μαντρώσει τους Τούρκους στη Θράκη, τους μετανάστες στα κέντρα κράτησης κλπ.). Η αριστερή αφήγηση λέει το ακριβώς αντίστροφο: το λοκντάουν είναι μια απάντηση στον υγειονομικό κίνδυνο, και προκαλεί την οικονομική ύφεση. Οι δυσάρεστες συνέπειες της καραντίνας είτε οφείλονται στο φυσικό φαινόμενο που προκάλεσε την κρίση, είτε οφείλονται στην ασυδοσία της νεοφιλελεύθερης αυταρχικής κυβέρνησης. Αυτή η θεμελιακή αντιστροφή οδηγεί όλα τα συμπεράσματα σε μία ολίσθηση: π.χ. “οι μετανάστες αφήνονται στην μοίρα τους, είναι αβοήθητοι απέναντι στην ασθένεια”, λένε, την στιγμή που φυλακίζονται περισσότερο με πρόφαση την ασθένεια.

Έτσι, η κρατική πολιτική εναντίον μας γίνεται αντιληπτή σαν κάτι που συμβαίνει “επ’ ευκαιρία”, σαν κάτι που είναι ένα αποτέλεσμα μιας σοβαρής πανδημίας και του ότι μας κυβερνούν δεξιοί – αυταρχικοί – νεοφιλελεύθεροι. Αυτή η ανάλυση δίνει την δυνατότητα στην αριστερά να μπορεί να κριτικάρει κάθε “μεμονωμένο” αποτέλεσμα των μέτρων σαν αυταρχική παρέκκλιση της δεξιάς χωρίς να κριτικάρει τον πυρήνα της υγειονομικής πολιτικής: το ότι υφίσταται ένας παγκοσμίων διαστάσεων πειθαρχικός εγκλεισμός με στόχο την αναδιάρθρωση του παραγωγικού μοντέλου και την πολεμική προετοιμασία των κρατών. Με αυτόν τον τρόπο η αριστερή αντίληψη παρουσιάζει την κατάφαση της στα υγειονομικά μέτρα ως αντίσταση, έτσι αποκτά την νομιμοποίηση της, έτσι μπορεί να λειτουργήσει πραγματικά σαν μηχανισμός διαμεσολάβησης και ελέγχου της εργατικής τάξης, των μεταναστών, των γυναικών κλπ. Δεν θα μπορούσε να το κάνει αυτό αν έλεγε απλά ένα ξερό ναι σε ότι συμβαίνει.

Case study: Μετάλλαξη και Brexit

Η σχέση αιτίου και αποτελέσματος παρουσιάστηκε ανεστραμμένη και στην περίπτωση της “νέας μετάλλαξης του covid-19 στην Μ. Βρετανία”, ή καλύτερα στην περίπτωση του bras-de-fer E.E. – Μ. Βρετανίας εν όψει του Brexit την 01/01/2021.

Ήδη από το καλοκαίρι του ‘20 το πρακτορείο Reuters μας έλεγε πως η ειδική επιτροπή της κυβέρνησης του Η. Βασιλείου που ασχολείται με το Brexit προειδοποιεί για μια σειρά καταστάσεων έκτακτης ανάγκης που θα μπορούσαν να προκύψουν αν γίνει άτακτο Brexit χωρίς εμπορική συμφωνία με την ΕΕ (ελλείψεις αγαθών, ραγδαία άνοδος τιμών, ταραχές). Παραθέτουμε ένα απόσπασμα όπου το Reuters (και η Καθημερινή που έκανε την ελληνική μετάφραση) μας λέει κατάμουτρα ότι:

“Σύμφωνα με το “σενάριο καταστροφής”, τα μέτρα κοινωνικής αποστασιοποίησης και η χρήση μάσκας θα πρέπει να παραταθούν τουλάχιστον μέχρι τα τέλη του 2021, ανεξαρτήτως της πορείας της πανδημίας, ενώ τα αποθέματα τροφίμων και καυσίμων για τα Χριστούγεννα θα απειληθούν σε περίπτωση που το πορθμείο του Ντόβερ κλείσει. Εάν οι εμπορικές συνομιλίες με την Ε.Ε. ναυαγήσουν, η Γαλλία –εκτιμούν οι συντάκτες του κειμένου– θα επιβάλει υποχρεωτικούς τελωνειακούς ελέγχους στα βρετανικά προϊόντα από την πρώτη κιόλας μέρα, ενώ 40% με 70% των εταιρειών διηπειρωτικών μεταφορών δεν είναι έτοιμες για τέτοιες διαδικασίες”².

Η πρώτη ωμή αλήθεια που σκάει σαν χαστούκι είναι η φράση “ανεξαρτήτως της πορείας της πανδημίας”! Και είναι δια στόματος Reuters και Καθημερινής, όχι δηλαδή κανενός αμφιλεγόμενου συνωμοσιολόγου, αλλά αυτών που βρίσκονται στην πρώτη γραμμή του “αγώνα ενάντια στην συνωμοσιολογία και τον ανορθολογισμό”. Λένε ξεδιάντροπα ότι μπροστά στο φόβο των συνεπειών του Brexit, οι Βρετανοί θα κλειστούν σπίτι και θα φοράνε μάσκες χωρίς αυτό να έχει καμία σχέση με την πορεία της πανδημίας. Τα think tanks του Η. Βασιλείου καταλαβαίνουν ότι το να ντύσεις ένα ολόκληρο έθνος καρναβάλι χωρίς να έχει ανοίξει το τριώδιο, έχει εξαιρετικά αποτελέσματα στην μακροπολιτική της κρίσης.

Η δεύτερη αλήθεια είναι πως οι βρετανικές επιχειρήσεις φοβόντουσαν πως η Γαλλία θα έβαζε περιορισμούς στην κυκλοφορία των εμπορευμάτων μέσω Μάγχης. Δηλαδή μέσω των τελωνειακών ελέγχων θα καθυστερούσαν πολύ τη ροή τους.

Αυτό που είδαμε στα μέσα Δεκέμβρη όμως να συμβαίνει δεν ήταν απλώς ένα εμπόδιο: η Γαλλία έκλεισε εντελώς την βάνα³. Οι φόβοι των βρετανών τεχνοκρατών αποδείχτηκαν περισσότερο αληθινοί κι απ’ όσο οι ίδιοι θα μπορούσαν να προβλέψουν. Λίγο πριν, το Η. Βασίλειο υλοποιούσε την παράταση των μέτρων κοινωνικής αποστασιοποίησης ανεξαρτήτως της πορείας της πανδη-

2. Σενάριο “ημέρας κρίσης” στη Βρετανία, Καθημερινή, 26/08/2020. Οι ημερομηνίες των άρθρων είναι αυτές της διαδικτυακής έκδοσης τους, και όχι της έντυπης.

3. Κατεπείγουσα συνεδρίαση στη Βρετανία καθώς η Ευρώπη “κλείνει τις πόρτες”, Ναυτεμπορική, 21/12/2020.

μίας, επίσης ακόμα πιο αληθινά απ' ότι μπορούσε να μας πει το καλοκαίρι: βάσει κάποιων ασόβαρων επιστημονικών δεδομένων για μια νέα μετάλλαξη του covid, αυστηροποίησε τα μέτρα εγκλεισμού και περιορισμού της κατανάλωσης του πληθυσμού της⁴. Το ιδανικό πέπλο για να λάβει χώρα αυτό το θέατρο, το οποίο προαναγγέλθηκε το καλοκαίρι και συνέβη με ακρίβεια 120%, ήταν η νέα μετάλλαξη του covid.

Δεν είμαστε οι πλέον κατάλληλοι/ες για να πιστώσουμε αυτές τις κινήσεις εμπορικού πολέμου σε κάποια από τις δύο πλευρές, μιλώντας για πετυχημένες ή όχι γεωπολιτικές στρατηγικές. Όμως ούτως ή άλλως δεν καλούμαστε να πούμε αν αυτά τα μέτρα ήταν βρετανικής ή ευρωπαϊκής έμπνευσης, και πως κατέληξαν. Αυτό που καλούμαστε κυρίως είναι να καταλάβουμε πως η αιτία για τα λοκντάουν βρίσκεται στον διακρατικό ανταγωνισμό και την υποτίμηση της εργατικής τάξης. Δεν θα κριθούμε από την ικανότητα μας να κάνουμε καλές προβλέψεις στον διεθνή ανταγωνισμό, αλλά πρωτίστως από την ικανότητα να αποδίδουμε αυτό που μας συμβαίνει στην σωστή κατεύθυνση.

Επ' αυτού βγαίνει ένα εύκολο συμπέρασμα. Η εμπορική συμφωνία Ε.Ε. – Η. Βασιλείου έφερε μια προσωρινή χαλάρωση στο αλαλούμ στο πορθμείο του Ντοβέρ⁵ (αν και η μετάλλαξη που υποτίθεται ότι το προκάλεσε παραμένει παρούσα). Σίγουρα όμως η κατάσταση δεν τελειώνει με αυτή την συμφωνία. Ο covid έδωσε τον τρόπο στα κράτη να μπορούν να δρουν μονομερώς, να παρακάμπτουν για “υγειονομικούς λόγους” εμπορικές συμφωνίες, κάποιες εκ των οποίων πολύ πιο σημαντικές από την προαναφερθείσα. Η ίδια η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι μια τέτοια περίπτωση μεγάλης εμπορικής συμφωνίας. Για παράδειγμα, η δέσμευση της Γερμανίας να παρέχει στην Ελλάδα κάποια εκατομμύρια τουρίστες κόλλησε γρήπη. Άρα και το serial του Brexit έχει πολύ δρόμο ακόμα, στον οποίο θα ξεπηδούν μεταλλάξεις, τρίτα κύματα και άλλες βιολογικές αιτίες που, ως γνωστόν, κάνουν τα λιμάνια να φρακάρουν.

Γιατί ο κόσμος των μικροβίων είναι ασήμαντος μπροστά στον κόσμο της μακροπολιτικής

Έχουμε διάφορους λόγους να πιστεύουμε πως τα επιστημονικά δεδομένα περί της επικινδυνότητας του covid συχνά δεν προκύπτουν από διαδικασίες που σέβονται ένα πλαίσιο “επιστημονικής μεθόδου”. Τα δεδομένα αυτά πολλές φορές κατασκευάζονται με στόχο να παράξουν πολιτικές παντελώς άσχετες με την υγεία. Σε κάθε περίπτωση όμως θα επιμείνουμε: δεν είναι η ουσία στο πόσο επικίνδυνος είναι ο covid.

Ακόμα και να μιλούσαμε για μία πολύ πιο φονική ασθένεια, ακόμα και να μιλούσαμε για κάποιο πολύ καταστροφικό φυσικό φαινόμενο (τσουνάμι κλπ.), δηλαδή ακόμα κι αν δεν μπορούσαμε να αμφιβάλουμε για την σοβαρότητα της κατάστασης, δεν θα είχε πολύ μεγάλη διαφορά αυτό που θα έπρεπε να

4. Boris Johnson Tightens U.K. Lockdown, Citing Fast-Spreading Version of Virus, The New York Times, 19/12/2020.

5. Congestion continues to ease at Port of Dover as more lorries cross to France, The Guardian, 26/12/2020.

πούμε. Ο μεγάλος διαχειριστής των κρίσεων, σοβαρών και μη, το κράτος, δεν δρα ποτέ με γνώμονα την ανθρώπινη ζωή. Οι γνώμονες του (δηλαδή το καπιταλιστικό κέρδος, η εθνική συστράτευση στις ιμπεριαλιστικές του προσπάθειες κλπ.) θα ήταν εν τέλει η αιτία για τα χαστούκια που θα φάμε μία μέρα μετά το οποιοδήποτε τσουνάμι. Όσο μακάβρια κι αν είναι η στιγμή που θα χτυπήσει το φυσικό φαινόμενο, η διαχείριση που θα κάνει το κράτος θα είναι σημαντικότερη, με μεγαλύτερη διάρκεια και εκτόπισμα, και θα είναι σίγουρα πιο φονική και μακάβρια μακροπρόθεσμα.

Η αύξηση της ανεργίας, η αύξηση των ψυχικών δυσκολιών που τραβάμε μέσα στην καραντίνα (άγχος, κατάθλιψη, κλπ), οι αυτοκτονίες, οι σφαίρες που γίνονται καθημερινότητα σε όλο και περισσότερες χώρες, είναι οι πρώτες εικόνες μιας δεκαετίας που έχει εγγυημένη πορεία στο χάος. Είναι κρούσματα που κανένας δεν θα μετρήσει με τεστ για να τα προβάλλει από τα ΜΜΕ κάθε μέρα – όλη μέρα – για έναν ολόκληρο χρόνο. Όσο δάκρυ κι αν έχει πέσει για τους θανάτους από covid, πραγματικό ή κροκοδείλιο, είναι άλλης τάξης μεγέθους από αυτά που θα ακολουθήσουν.

Και για να κλείσει κάπως αυτό το κείμενο, ομολογουμένως σε πρώτη φάση δεν έχουμε να προσφέρουμε πολλά προτάγματα, πολλά “επίδικα αγώνα”, και περίπου κανένα αίτημα. Βλέπουμε τον χρόνο που πέρασε σαν ένα χρόνο στον οποίο εμπεδώσαμε μέχρι το μεδούλι την οργανωτική και διανοητική μας ήττα. Άρα το στοιχειώδες που επιλέξαμε να πούμε εδώ είναι το (καθόλου αυτονόητο) εξής: για να καταλήξουν κάποτε οι πράξεις μας να έχουν εκτόπισμα, για να έχει κάποτε νόημα να αρθρώνουμε προτάγματα και επίδικα, ας ξεκινήσουμε από το να γυρίσουμε την πλάτη στο κράτος, και ειδικά στην πλευρά του που ζει και αναπνέει για να μας διαμεσολαβεί, να μας ελέγχει και να κάνει τα μυαλά μας πουρέ: την αριστερά και τις ουρές της.

Με δικές μας απόψεις και μέθοδο που πηγάζει από την εργασία που αφιερώνουμε στις ομάδες μας, με εργατώρες αφιερωμένες στην αφισοκόλληση, με πολιτική και οργανωτική αυτονομία, όσες ελλείψεις κι αν έχουμε είμαστε στην σωστή κατεύθυνση.